

NOVICA VASILJEVIĆ

PARNE TURBINE

MAŠINSKI FAKULTET
Beograd, 1990.

Dr Novica Vasiljević

P A R N E   T U R B I N E

UDK 621.165=861

III izdanje

Recenzenti

Dragutin Stojanović, redovni profesor
Dr Živorad Stojanović, redovni profesor

Izdavač

Mašinski fakultet
Univerziteta u Beogradu
Beograd, 27. marta 80

Štampanje odobrila

Komisija za izdavačku delatnost
Mašinskog fakulteta u Beogradu
01.12.1989.

Glavni i odgovorni urednik
Prof. dr Martin Bogner

Za izdavača

Milena Lukić, dipl. filozof

Tiraž: 500 primeraka

Štampa: Zavod za grafičku tehniku
Tehnološko-metalurškog fakulteta
Beograd, Karnedžijeva 4

ISBN 86-7083-163-5

Preštampavanje ili umnožavanje nije dozvoljeno

P r e d g o v o r

Parne turbine zauzimaju veoma značajno mesto u energetici, a prema naučnim prognozama zadržaće vodeće mesto u proizvodnji električne energije i u budućnosti. Ovakav značaj parnih turbina uslovio je njihov ubrzan razvoj baziran na dostignućima fundamentalnih nauka. Razvoj parnih turbina karakteriše: povećana pouzdanost u eksploataciji, sve veći stepen korisnosti, porast jedinične snage, unifikacija i veoma visok nivo automatskog upravljanja.

Ovim udžbenikom nisu obuhvaćeni mehanički problemi i konstrukcija parnih turbina, kao ni procesi u sistemima opreme za regulisanje.

Autor zahvaljuje recensentima dipl. inž. Dragutinu Stojanoviću, redovnom profesoru Mašinskog fakulteta i dr Živoradu Stojanoviću, dipl. inž., redovnom profesoru Mašinskog fakulteta, koji su rukopis pregledali i stavili veoma korisne primedbe.

Prilikom komponovanja sadržaja pojedinih poglavlja ovog udžbenika autor je nastojao da unese sve što je dosad ostvareno u nastavi PARNIH TURBINA na Mašinskom fakultetu u Beogradu. U ovom smislu autor je imao veliku pomoć profesora Dragutina Stojanovića, čije je savete za unapredjenje nastave uvek rado prihvatao.

U pojedinim poglavljima, kao na primer "Rad turbine pri promenljivom režimu", izložena materija prema navedenoj literaturi, biće od velike koristi i studentima poslediplomskih studija.

Problem stvaranja savremenih parnih turbina ne može se posmatrati izolovano od parnog turbopostrojenja, kao ni od namene i uslova eksploatacije. Dosad ostvarena saradnja sa ELEKTROPRIVREDOM SR Srbije, koju autor realizuje radeći u Grupi za TOPLOTNE TURBINE Mašinskog fakulteta, veoma je koristila autoru u sagledavanju uslova rada parnih turbina, izbora dovoljno racionalnog i ekonomičnog termodinamičkog ciklusa i načina obezbeđenja visokog stepena korisnosti parne turbine i svih pomoćnih uređaja. Iz ovih razloga autor posebno zahvaljuje rukovodstvu TERMOELEKTRANE "Nikola Tesla" - A u Obrenovcu, koje je omogućilo saradnju realizovanu pod rukovodstvom profesora Dragutina Stojanovića.

Autor zahvaljuje drugarici Leposavi Radojković i drugu Dobrosavu Tomiću za tehničku obradu knjige.

U ovom, drugom izdanju, ispravljene su sve uočene daktilografske greške.

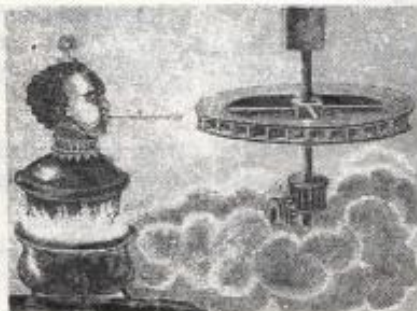
Beograd

Januar 1987. godine

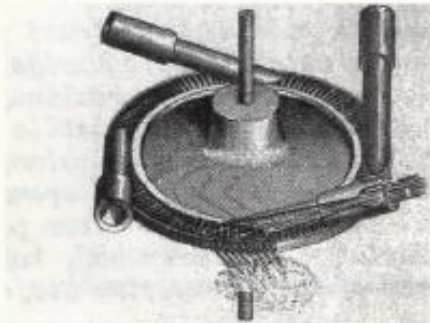
Autor

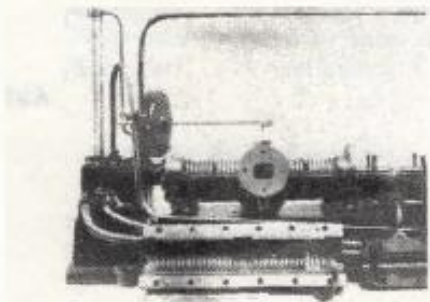
*Lopta Herona Aleksandrijskog,
120 godina pre nove ere.*

*Turbina italijanskog apotekara
Djovana de Branke, 1629. godine.*

*Akciona turbina švedskog inženjera
Gustava de Laval, 1883. godine.*

*Reakciona turbina engleza Čarlsa
Parsonsa, 1884. godine.*

S A D R Ž A J

1. UVOD	1
1.1. Osnovni pojmovi	1
1.2. Istorijski razvoj parnih turbina.....	2
1.3. Definicije i nazivi	3
1.4. Princip rada i osnovni elementi parnih turbina	3
1.5. Klasifikacija parnih turbina	4
1.6. Primena parnih turbina u termoelektranama	11
1.7. Primena parnih turbina za pogon brodova	14
2. TERMODINAMIČKE OSNOVE	15
2.1. Termodinamičke osnove parnog bloka	15
2.1.1. Kontrolne granice	15
2.1.2. Osnovni termodinamički parametri parnog bloka	17
2.1.3. Stepeni korisnosti turbine i turboagregata	18
2.1.4. Glavni termodinamički parametri parnog bloka i turbopostrojenja	27
2.1.5. Bilansiranje parnog bloka i turbopostrojenja po prvom zakonu termodinamike	32
2.1.6. Bilansiranje parnog bloka i turbopostrojenja po drugom zakonu termodinamike	38
2.2. Poboljšanje parnog bloka	48
2.2.1. Uticaj osnovnih termodinamičkih parametara na stepen korisnosti parnog bloka	48
2.3. Politropski stepen korisnosti	59
3. STRUJANJE PARE U PARNIM TURBINAMA	63
3.1. Osnovne jednačine strujanja stišljivog fluida	63
3.2. Gasodinamičke veličine stanja - totalna temperatura i totalni pritisak	73
3.3. Gasodinamička izentropa, presek kanala i promena stanja	76
3.4. Fizička razlika između nekompresibilnih, dozvučnih i nadzvučnih strujanja	86
3.5. Gubici energije pri stvarnom strujanju u rešetkama	95
3.6. Rešetke turbina	101

3.7. Glavni gasodinamički parametri rešetke	109
3.7.1. Stepen korisnosti rešetke	110
3.7.2. Skretljivost rešetke i koeficijent opterećenja	125
3.7.3. Koeficijent protoka	131
3.7.4. Gasodinamičke karakteristike rešetki	132
3.8. Strujanje vlažne pare	133
4. STUPANJ TURBINE	138
4.1. Aksijalni elementarni stupanj	139
4.1.1. Ojlerova jednačina	144
4.1.2. Stepen korisnosti na obimu	147
4.1.2.1. Stepen korisnosti na obimu opšteg stupnja	149
4.1.2.2. Stepen korisnosti na obimu aksijalnog akcionog elementarnog stupnja	151
4.1.2.3. Stepen korisnosti na obimu aksijalnog reakcionog elementarnog stupnja	156
4.1.3. Značilce za turbinske stupnjeve	159
4.2. Stupnjevi turbina sa podstupnjevima brzine (Aksijalni akcioni stupnjevi tipa Kertis)	162
4.3. Radijalni i radijalno-aksijalni stupnjevi	169
4.4. Unutrašnji stepen korisnosti	172
4.4.1. Gubitak zbog trenja	174
4.4.2. Unutrašnji gubici zbog parcijalnog punjenja stupnja....	177
4.4.3. Gubitak zbog procepa	180
4.4.4. Gubitak zbog vlažnosti pare	185
5. PROSTORNO STRUJANJE U PARNIM TURBINAMA	191
5.1. Aproksimacije pri rešavanju prostornog strujanja	193
5.2. Jednačina radijalne ravnoteže	194
5.3. Opšte rešenje uprošćene jednačine radijalne ravnoteže za izlaz iz pretkola	197
5.3.1. Rešenje jednačine radijalne ravnoteže za $\alpha_j = \text{const.}$	200
5.3.2. Rešenje jednačine radijalne ravnoteže za vihorno strujanje	204
5.3.3. Rešenje jednačine radijalne ravnoteže za strujanje konstantnom strujnom gustinom duž radijusa	208
5.3.4. Uporedjenje raznih rešenja strujanja	208
6. VIŠESTUPNE PARNE TURBINE	210
6.1. Broj oklopa i višestrukost oklopa turbine	212
6.2. Broj obrta i vratila turbine	217
6.3. Izbor načina regulisanja turbine i tipa stupnjeva.....	221
6.4. Približna ocena unutrašnjeg stepena korisnosti turbine i određivanje broja stupnjeva	230

6.5. Odredjivanje granične snage po jednoj paralelnoj struji pare turbine niskog pritiska i izbor dimenzija poslednjeg stupnja	236
6.6. Poslednji stupanj turbine niskog pritiska	242
6.7. Manevarske i dinamičke karakteristike parnih turbina	246
7. RAD TURBINE PRI PROMENLJIVOM REŽIMU	253
7.1. Stepennost reaktivnosti stupnja turbine i protok pare kroz stupanj	253
7.1.1. Rešetke za dozvučno strujanje	254
7.1.2. Rešetke za nadzvučno strujanje	258
7.1.3. Promena stepena reaktivnosti stupnja	260
7.1.3.1. Uticaj promene značice izentropskog rada $\bar{h}_{sS}$ na stepennost reaktivnosti r	261
7.1.3.2. Uticaj promene odnosa pritiska ϵ_{sT} na stepennost reaktivnosti r stupnja	265
7.1.3.3. Uticaj Rejnoldsovog broja na stepennost reaktivnosti r stupnja	266
7.1.4. Promena protoka pare kroz stupanj	267
7.1.4.1. Uticaj promene značice izentropskog rada $\bar{h}_{sS}$ na protok pare pri $\epsilon_{sT} = \text{const}$	268
7.1.4.2. Uticaj odnosa pritiska $\epsilon_{sT} = p_2/p_{\text{otot}}$ na protok pare	269
7.2. Stepennost korisnosti stupnja pri promeni režima rada	271
7.2.1. Uticaj značice izentropskog rada $\bar{h}_{sS}$ na unutrašnji stepennost korisnosti η_i stupnja	272
7.2.2. Uticaj odnosa pritiska ϵ_{sT} na unutrašnji stepennost korisnosti η_i stupnja	275
7.2.3. Uticaj Rejnoldsovog broja na unutrašnji stepennost korisnosti η_i stupnja	275
7.3. Poslednji stupnjevi kondenzacionih turbina pri promeni zapreminskog protoka	276
7.4. Promena pritiska i toplotnih padova u stupnjevima turbine pri promenljivom režimu rada	283
TURBINE ZA KOMBINOVANU PROIZVODNJU ELEKTRIČNE ENERGIJE, TOPLOTE I TEHNOLOŠKE PARE	289
8.1. Kombinovana proizvodnja električne energije, toplote i tehnološke pare	289
8.2. Tipovi parnih turbina za kombinovanu proizvodnju električne energije, toplote i tehnološke pare	294
8.3. Glavni termodinamički parametri parnog bloka i turbopostrojenja za kombinovanu proizvodnju energije	300
8.4. Dijagrami režima	307

8,4.1.	Dijagram režima za protivpritisne turbine	308
8.4.2.	Dijagram režima za kondenzacione turbine sa regulisanim oduzimanjima pare	309
8.5.	Maksimalna električna snaga turbina za TE-TO	322
8.6.	Oduzimanja pare za daljinsko grejanje i pripremu sanitarne tople vode	324
9.	PARNE TURBINE ZA NUKLEARNE ELEKTRANE	336
9.1.	Rezerve goriva u svetu	336
9.2.	Karakteristični problemi za turbopostrojenja i parne turbine nuklearnih elektrana	337
9.2.1.	Biološka zaštita	338
9.2.2.	Parametri sveže pare	338
9.2.3.	Separacija vlage i dogrevanje pare	340
9.2.4.	Snaga i broj obrta turbine	345
9.2.5.	Uticaj vlažnosti pare na konstrukciju parnih turbina...	348
9.2.6.	Ostali karakteristični problemi	350
9.3.	Parne turbine za kombinovanu proizvodnju energije u nuklearnim elektranama - toplanama	358
10.	REGULISANJE PARNIH TURBINA I TURBOPOSTROJENJA	360
10.1.	Termodinamički problemi regulisanja parnih turbina	361
10.2.1.	Mlazničko regulisanje	363
10.2.2.	Regulisanje prigušivanjem	367
10.2.3.	Šeme regulacijskih kola za mlazničko regulisanje i regulisanje prigušivanjem	369
10.2.4.	Kombinovani način mlazničkog regulisanja i regulisanja prigušivanjem	371
10.2.5.	Regulisanje kliznim pritiskom	371
10.2.6.	Regulisanje modifikovanim kliznim pritiskom	372
10.3.	Uticaj načina regulisanja na specifičnu potrošnju toplote ,...	373
10.4.	Statičko ponašanje regulacijskih kola parnih turbina za termoelektrane	375
10.5.	Regulisanje parnih turbina za termoelektrane - toplane.....	377
10.6.	Regulisanje parnih turbopostrojenja	379
	L i t e r a t u r a	381

1. UVOD

Od početka dvadesetog veka parna turbina počela je zauzimati osnovne pozicije u proizvodnji električne energije u termoelektranama. Danas već nema konkurenta u termoelektranama veće snage i više od 80 % električne energije proizvodi se u parnim turboagregatima. Uvodjenjem nuklearne energije parna turbina još više je učvrstila svoje pozicije. Sada se već zna da će parna turbina biti primenjivana i u novoj eri energetike na bazi magnetno-dinamičkih generatora i termonuklearne energije. Iz ovih razloga parni blokovi u budućnosti zauzimaće jedno od centralnih mesta u energetici i zato njihov razvoj i usavršavanje biće sve značajniji za svaku zemlju.

Vodeće mesto parnih blokova u energetici nas obavezuje da pažljivo prognoziramo njihov razvoj, razvijamo proizvodnu bazu i planiramo naučna istraživanja na ovom polju radi daljeg opšteg progressa. Samo naučna prognoza može da da odgovor da li su opravdana velika ulaganja za razvoj parnih turbina.

1.1. OSNOVNI POJMOVI

Parne turbine, gasne turbine i turbokompresori su toplotne turbomašine. Naziv toplotne dobile su po tome što se u njima vrše toplotne promene, a turbo zato što im je glavno kretanje obrtno kretanje jednog ili više radnih kola (turbo-obrtanje). Ove mašine često zovemo i strujne zato što kroz njih u kontinualnom toku struji radni fluid.

Zato što u parnim turbinama struji para radnog fluida (najčešće vodena para) i vrše se toplotne promene, proučavanje parnih turbina zasniva se na zajedničkim zakonima mehanike fluida i termodinamike. Ovi zajednički zakoni čine osnovu mehanike strujanja kompresibilnih fluida ili dinamike gasova.